

## Josep Lluís Pons i Gallarza: teoria i pràctica d'un promotor cultural\*

JOAN MAS I VIVES

### 1. Presentació

Josep Lluís Pons i Gallarza va desplegar una intensa activitat cultural a Mallorca des del mateix moment que s'hi instal·là, el 5 d'agost del 1861, fins a la seva mort, que es va produir trenta-tres anys després, exactament el 22 d'agost de 1994, ara fa poc més d'un segle. Només dos anys abans, a instàncies del seu deixeble Joan Alcover, havia aplegat en un volum gairebé tota la seva obra catalana en vers,<sup>1</sup> cosa que, d'alguna manera, facilità la seva pervivència com a poeta i l'ascendent que en algun sentit va tenir sobre alguns dels més il·lustres representants de les generacions posteriors, amb el mateix Alcover o amb Costa al capdavant. En canvi, la producció més estrictament lligada a aquella activitat cultural, és a dir, els seus discursos i articles en prosa, relativament nombrosos, restaren dispersos a la seva mort i mai no han estat editats en forma de llibre, cosa que ha fet que tampoc no hagin estat tinguts en compte, d'una manera global i sistemàtica, en els estudis sobre l'època o sobre el seu autor. Això és de doldre perquè la màxima influència de Pons es va exercir a través de les múltiples empreses culturals que organitzà i va esser en els seus escrits programàtics que hi exposà, amb més extensió i claredat, les seves formulacions ideològiques. Per això ara voldríem revisar una cosa i l'altra amb una mica de detenció.

### 2. Pons, promotor cultural

#### 2.1. L'Ateneu Balear (1862-1873)

La primera iniciativa que va portar a terme, tot just arribat a Mallorca, va esser la fundació de l'Ateneu Balear, que en la seva primera època, l'única que es pot relacionar amb ell, va mantenir-se actiu, amb daltabaixos, entre el 1862 i el 1873. En un altre indret vaig estudiar extensament la vida d'aquest Ateneu i això em permet que ara només deixi constància de la seva existència.<sup>2</sup> Tanmateix vull insistir que en la meua opinió l'Ateneu va esser l'empresa més ambiciosa de promoció cultural, en un sentit molt

---

\* Text, ampliat i anotat, de la conferència impartida a la seu de la SAL el 12 de gener del 1995, en el marc de l'homenatge a Josep Lluís Pons i Gallarza i Joan Pons i Marquès

1 Joseph Lluís PONS Y GALLARZA: *Poesies*, Palma, Imprenta y Librería de J. Tous, 1892.

2 Joan MAS I VIVES: "Josep Lluís Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear (1862-1873)", *Randa*, 25 (1989), 57-130.

ampli, que Pons va dur a terme. Per les seves seccions passaren més de 300 socis, procedents de diversos sectors ideològics i professionals de l'illa, els quals debateren

qüestions referents a història, literatura, economia, art, legislació, política, educació, agricultura o geologia. Respon al moment de màxima eufòria de la seva actuació: És un Pons tot just arribat de Barcelona, amb uns antecedents de màxim prestigi professional i d'intensa participació en societats tan destacades com la Filomàtica o la Reial Acadèmia de Bones Lletres. Sens dubte va pensar que a Mallorca la vida associativa que havia dut a terme a Barcelona podia tenir continuïtat i de fet en va tenir, al si de l'Ateneu, gràcies al seu esforç i un poc a la seva tossuderia. Els seus discursos, que després aprofitarem més extensament, reflecteixen aquesta ambició. Moltes de les idees que hi exposa, es mantindran en els escrits posteriors, però potser en cap altre lloc les expressà, a Mallorca, amb la mateixa contundència i convicció.

Tanmateix, l'experiència de l'Ateneu també va esser força esgotadora i en alguns aspectes degué fer que Pons revisàs els seus plantejaments. Els enfrontaments personals, les crisis de la institució, el moviment de socis, etc. reflecteixen una subsistència agitada que no sempre es va poder salvar sense tensions. El 1864 ja va estar a punt de desaparèixer i el 1872 va esser el mateix Pons que va proposar la seva dissolució, acordada l'any següent, quan ell ja se n'havia donat de baixa. En resum, és difícil de no pensar que la trajectòria de l'Ateneu fou paral·lela a la del seu principal promotor. Quan encara no feia un any que era a Mallorca, l'1 de juliol de 1862, el bibliotecari Bartomeu Muntaner, en una carta a Marian Aguiló, ja es referia al nostre personatge en uns termes que demostren les dificultats que l'envoltaven. Deia literalment: *es un buen chico que creo vino con muchas ilusiones a Palma y presumo que se le van desvaneciendo en gran manera.*<sup>3</sup> No va anar ben bé així, perquè les il·lusions li duraren més del que augurava Muntaner i fins i tot podem pensar que mai no les va perdre del tot, però sí que n'hagué de limitar molt la volada, com veurem.

## 2.2. Els Jocs Florals de Barcelona

La segona institució a què em vull referir és els Jocs Florals de Barcelona. La seva relació amb aquesta institució, ja de Mallorca estant, té algunes característiques semblants a aquestes de l'Ateneu. Vull dir que, fins a començaments dels anys 70, Pons hi participà intensament i hi exposà una part important de les seves idees. És sabut que va esser proclamat mestre en Gay Saber el 1867, després que, aquell i els anys anteriors, guanyàs dues englantines, una flor natural i diversos premis extraordinaris i accèssits. Fins i tot es pot afirmar que va escriure molt poca obra poètica al marge dels Jocs.<sup>4</sup> També va participar en la seva organització i això va incidir en la vida cultural mallorquina. No només perquè el 1868 l'excusa del mestratge en els jocs va servir perquè els seus consocis de l'Ateneu li retessin un solemne homenatge que, a parer meu, es va convertir en un dels actes públics més significatius de la Renaixença a Mallorca.<sup>5</sup>

<sup>3</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marian Aguiló. *Correspondència entre Bartomeu Muntaner i Marian Aguiló*.

<sup>4</sup> J. MAS I VIVES: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 77.

<sup>5</sup> J. MAS I VIVES: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 76-77 i 106-108.

sinó també perquè en va ésser president el 1870 i el 1878 i encara intentà que es celebrassin a Palma el 1873.

La primera vegada que els va presidir, el 1870, va ésser una bona ocasió per animar els autors mallorquins a participar-hi, ja que el moment encara era força favorable a aquesta participació. Altre cop tenim una referència epistolar que, amb la sinceritat que caracteritza aquesta mena de documents, s'hi refereix. En aquesta ocasió és el poeta popular Pere d'Alcàntara Penya que, el 20 de gener del 1870, escriu al seu cunyat Miquel Victorià Amer:

*Este año a causa de ser presidente D. Luis [Pons] habrá lluvia de poesías mallorquinas. El tiene su corte (así es su gusto) de noveles literatos que van por su casa, lo acompañan, &c &c y todos ellos mandaràn algo. Prescindiendo de Aguiló, Tomás que fa y calla, de seguro mandaràn [Tomàs] Forteza, [Gabriel] Maura, [Ramon] Picó, [Bartomeu] Ferrá, Manuela Herreros, [Margalida] Caymari, otra que no se como se llama y otros cinco o seis que no sé qué nombre tienen.<sup>6</sup>*

En aquesta citació podem veure, al marge de la fina ironia de Penya, que recuperarem després, la funció aglutinadora que, sens dubte, va exercir Pons respecte a la generació que el va seguir. Val a dir que, aquell any, Tomàs Forteza, Ramon Picó i Bartomeu Ferrà foren premiats als Jocs, encara que només amb accèssits,<sup>7</sup> cosa que demostra que en alguna mesura les previsions de Penya es compliren.

Tanmateix l'episodi que amb més interès mostra el dinamisme cultural de Pons, no sempre recompensat, és l'intent de celebrar els Jocs a Palma el 1873. Aquell any n'era president un altre mallorquí, Jeroni Rosselló i Ribera, i podia semblar que Barcelona, poc després de la proclamació de la Primera república, no podia oferir la seguretat i la magnificència que els Jocs es mereixien. La proposta, però, va ésser rebutjada i originà una dura polèmica entre la *Revista Balear*, dirigida per Pons, i *La Renaixença*, que ja fa alguns anys va ésser estudiada amb rigor per Margalida Tomàs.<sup>8</sup> Ara podem precisar la participació que hi va tenir Pons i fins a quin punt es va sentir afectat per la polèmica. La primera notícia que en tenim és una carta de Tomàs Forteza a Marian Aguiló del 20 de març del 1873. Hi diu que ha estat comissionat per exposar-li la idea del trasllat, tot i que a ell el projecte li sembla *temerari*: tanmateix la Diputació i l'Ajuntament de Palma li donarien suport i la festa es podria celebrar a la Llotja; per tant, *no quedaríam malament*.<sup>9</sup> També Jeroni Rosselló va escriure a M. Aguiló el 22 de març, en uns

<sup>6</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu J. M. Casacuberta. *Fitxes sobre la Renaixença* (Entre d'altres fonts, Casacuberta buidà la correspondència entre Pere d'A. Penya i Victòria Penya-Miquel Victorià Amer, conservada en un arxiu privat de Barcelona).

<sup>7</sup> Margalida TOMÀS: "Marian Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona", *Randa*, 5 (1977), 157.

<sup>8</sup> Margalida TOMÀS: "Marian Aguiló i els Jocs Florals II", *Randa*, 6 (1977), 118-121.

<sup>9</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marian Aguiló. *Correspondència entre Tomàs Forteza i Marian Aguiló*.

termes molt semblants.<sup>10</sup> Marian Aguiló, que sovint havia hagut de suportar el retret d'afavorir massa els mallorquins, els degué voler desanimar. D'altra banda, Jeroni Rosselló, com a president dels Jocs va rebre una duríssima carta de Francesc Pelagi i Briz, que no s'ha conservada, però que tothom esmentava aquells dies. Els dos, però, encartes de l'1 d'abril, trobaren justificada la idea de no moure'ls de Barcelona, encara que sabien que això indignaria un sector dels poetes mallorquins, entre els quals hi havia Pons. T. Forteza arriba a dir: *Aquest assumpte ha sigut manuat a lo P[ons] y G[allarza], és a dir ab bombo i timbals*<sup>11</sup> i, en efecte, la proposta havia sortit del nostre autor i havia trobat acollida en personatges del seu entorn, sobretot en Bartomeu Ferrà. De fet, va esser Pons qui va mantenir la polèmica en les publicacions d'aquell moment. Primer, amb curt diàleg a la *Revista Balear* signat per les inicials A. U. que ara, gràcies a la mateixa carta de T. Forteza, sabem que amaguen al catedràtic de l'Institut. També és de Pons l'article «La Festa dels Jocs Florals a Palma de Mallorca», igualment publicat a la *Revista Balear*, resposta d'un altre signat per I. Raventós a *La Renaxensa*, que acusava la revista mallorquina d'esser un periòdich quasi quasi catalanista. Pons replicava amb aquells mots tan coneguts:

*Perquè som catalans a més d'èsser catalanistes, perquè volem bé a les lletres catalanes, perquè estimam la institució dels Jocs Florals, perquè desitjam l'agermanament de tots los pobles de l'antiga corona aragonesa en la llengua i en les costums, per ço callàrem al veure mal corresposta i menyspreada per alguns catalans l'oferta que es féu de celebrar aquí la festa floral, sols per enguany i per raó de l'estat de Barcelona.*<sup>12</sup>

El resultat ja és conegut. Els Jocs no es varen fer a Palma i costà molt d'esvair aquelles tensions.<sup>13</sup> Malgrat tot, Pons en va tornar ser president el 1878 i hi pronuncià un altre conegut discurs, centrat en la idea de la «germanor» de les terres de parla catalana. Un dels assistents, Gabriel Llabrés i Quintana, que aleshores tenia 20 anys, va deixar escrit aquest comentari: «*He ido a los Juegos Florales. El discurso de Pons, que presidia ha sido bueno y les ha echado en cara sus envidias y rencores*».<sup>14</sup> Altre cop, per

<sup>10</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marian Aguiló. *Correspondència entre Jeroni Rosselló i Marian Aguiló*.

<sup>11</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marian Aguiló: Correspondència de Tomàs Forteza a Marian Aguiló, carta de l'1 d'abril de 1873. No era l'únic que deixà de fer costat a Pons. Pere d'Alcàntara Peña també cregué un error la proposta de trasllat. Deia a M. V. Amer en carta de l'1 d'abril del 1873: *No os hablo de la pretensión de algunos en celebrar en Palma los Juegos Florales porque lo considero como una pifia de mis paisanos. El pedirlo los mallorquines no es lo mismo que el solicitarlo los catalanes. Temo que este paso dado por Mallorca no acabe por disgustar el partido antimallorquín y no minore la protección del otro partido imparcial y perjudique este paso a la poesía mallorquina* (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta. *Fitxes sobre la Renaixença*).

<sup>12</sup> Margalida TOMÀS: "Marian Aguiló i els Jocs Florals II", *Randa*, 6 (1977), 120.

<sup>13</sup> En una carta a Miquel Victorià Amer de l'1 d'abril del 1873, el mateix Pons ho comentava així: «*Sabrás, supongo, el proyecto que formamos algunos de celebrar para este año la fiesta en Palma. Este proyecto fue acogido aquí con bastante oposición en el partido floralista intransigente de esa, y muy poco apoyo en D. Mariano [Aguiló], D. Gerónimo [Rosselló] y otros mallorquines que debieran haberlo secundado, puede darse por desahuciado. Sólo siento haber tomado iniciativa en este asunto, pues la repulsión agria por parte de Briz expresada en una descompuesta carta a Gerónimo Rosselló merecería tal respuesta que pudiera producir resultados funestos a la institución.*» (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta. *Fitxes sobre la Renaixença*).

<sup>14</sup> Juan LLABRÉS BERNAL: *Noticias y relaciones históricas de Mallorca. Siglo XIX*. T. V (1871-1889), Palma de Mallorca, 1971, 685.

tant, l'experiència havia deixat un pòsit de malestar que en alguna mesura el degué afectar molt.

### 2.3. Les tertúlies literàries al seu domicili

Amb més placidesa degué viure una altra experiència de dinamització cultural que, al seu moment, també tingué una certa importància. Em referesc a les tertúlies o sessions literàries que organitzà a casa seva, al carrer de Sant Sebastià, esmentades ja per Joan Alcover,<sup>15</sup> encara que sense precisar gaire el seu contingut. Amb la informació de què ara disposam, tampoc no en podem fer una descripció detallada, però les referències contemporànies que trobam als epistolaris de l'època ens deixen veure el tarannà que tenien.

La sessió que tenim més ben documentada és la que es va celebrar a mitjan febrer del 1872, en honor de Manuela de los Herreros, que s'acabava de casar amb Enric Bonet, escrivà de l'Audiència. Hi assistiren l'Arxiduc Lluís Salvador i la major part dels literats mallorquins. Pere d'Alcàntara Peña la va descriure en una carta del 27 de febrer del 1872 dirigida a Miquel Victorià Amer:

*El último Domingo hubo una brillante tertulia en casa de Luis Pons, en obsequio de la recién casada Manuela Herreros de Bonet. La 1ª sección fue dedicada a la lectura de poesías epitalámicas. Yo leí una que os mandaré otro correo y que al parecer gustó. Ferrá leyó otra que encontré prosaica; Maura otra muy buena; Forteza otra corta, pero bonita. Pons una notable; León Carnicer una regular; Obrador otra que condensada será buena, otra Anjelina [Martínez Lafuente], buena; otra de Caymari, más que buena; otra de la señorita Lladó (ciega) muy sentida. Brillaban por su ausencia els tres musols, Cuadrado, Aguiló y Roselló. La honraba su alteza el archiduque de Austria Carlos Salvador, hombre eminente que está escribiendo una obra notabilísima y de un lujo regio sobre las Islas Baleares. Se cantó despues una aria coreada (letra de vuestro hermano [és a dir, de Peña]) puesta en música por el artista notabilísimo Torres que gustó mucho. La 2ª sección se dedicó a lecturas de otras poesías. Leyeron todos siendo notables una de Ferrá, Els carrerons de Ciutat, por ser un cuadro de costumbres muy bien pintado; otra de Obrador amorosa, otra de [Margarita] Caymari a Manuela de Herreros &c &c &c. En esta 2ª parte yo leí mi Castell de Bellver que conocéis y las nuevas poesías humorísticas, la una Las sabates noves que no conocéis en parte y que escitó la hilaridad del auditorio y la otra Un sermó de coesma que plantó cuatro verdades a todo el mundo y que fue aplaudida».<sup>16</sup>*

L'estil de Peña en aquesta citació és un poc deixatat i carrega les tintes sobre la seva pròpia actuació, però ja ens serveix per fer-nos una idea de la magnificència d'aquella

<sup>15</sup> Joan ALCOVER: *Obres completes*, Barcelona, 1951, 195.

<sup>16</sup> Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta. *Fitxes sobre La Renaixença*.

sessió. Alguns dels poemes que s'hi llegiren foren publicats, després, a la *Revista Balear*.<sup>17</sup>

La resta de notícies que hem pogut aplegar són més esquemàtiques. Un altre diumenge d'aquell 1872, a l'abril, s'hi cantà *La complanta den Guillem*, de Manuel Milà, segons conta Obrador, que va acompanyar-la al piano.<sup>18</sup> Les reunions devien celebrar-se en diumenge, a la tarda-nit i, pel que veiem, tenien força durada. El 1874 és l'any en què les trobam més actives. Penya torna a fer una bona descripció de la que es va celebrar el diumenge anterior al 27 de gener. S'hi llegiren poemes de Mateu Obrador, Victòria Penya, Miquel Victorià Amer, Manuela de los Herreros, León Carnicer, Josep Tarongí, a més d'un fragment en prosa de Joan O-Nelle i *una comedia a cuatro rimas*, que no sé identificar. En aquesta ocasió hi assistiren també Quadrado i Jeroni Rosselló, és a dir *todas las eminencias literarias*, en paraules de Penya, excepte Tomàs Aguiló, que devia esser el més reaci a aquest tipus d'actes. Va durar fins a les 11 de la nit i quan Penya hi va arribar, a les 9 i mitja, ja feia una bona estona que havia començat.<sup>19</sup> Després, pel mateix Penya sabem que, cap al 19 de maig, Antoni Frates hi va llegir el seu drama, avui perdut, *El Dante*, i que ell mateix es feia dipositari dels poemes de Victòria Penya i de Miquel Victorià Amer i hi destinava part de la seva pròpia obra. Especialment important va esser per a ell, la lectura que hi feu, al novembre, del seu drama *Catalina de Tomàs*, que va tenir molt bona acollida.<sup>20</sup>

Les sessions tenien un cert to de distinció social, i això no sempre era interpretat favorablement per altres literats mallorquins. Ramon Picó i Campamar, de Barcelona estant, s'hi referia, en una carta a Tomàs Forteza del 15 de gener del 1874, amb una intenció clarament caricaturesca:

*He sabut que en Pons y Gallarza es mor per ser tot un aristòcrata: han dit que ha posat cocho, que va tan enguantat (axò ja'u sabia) y que torna a donar reunions literàrias: tan bé me pintaren en Pons dins caseua un vespre de tertúlia que'm sembla veurerlo tot fet un pollo, anant y venint, tocant l'espatla dels concurrents ab lo capiró dels dits de la mà dreta, saludant y vintclantse com un datiler y fent capades mentre la seua dona fa a ses amigues lo judici crítich de les composicions que's llegeixen. Segons tench entès el general asisteix a dites reunions, ja's deu divertir molt. Tu, segons tench entès, ets un dels condemnats a llegir..., te planch, te planch!*<sup>21</sup>

17 T. FORTEZA: "Epitalami", *Revista Balear*, núm. 4 (1-II-1872), I, 56; Margarita CAIMARI DE BAULO: "A mi querida hermana de corazón Manuela de los Herreros de Bonet", *ibid.*, 56; Angelina MARTINEZ DE LAFUENTE: "La Siempreviva. A Manuela de los Herreros de Boned", núm 5 (15-II-1872)), 72; José Luis PONS: "A la Poetisa D<sup>a</sup> Manuela de los Herreros en sus bodas", núm. 6 (I-VI-1872), T. I, pàg. 86; G. MAURA, "Lo brot de llor. A Na Manuela de los Herreros", *ibid.*, pàg. 89. Mateu Obrador, un altre dels assistents, també es referí a aquesta sessió, d'una manera més sucinta, en una carta a Manuel Milà del 27 de febrer del 1872 (*Epistolari de Manuel Milà i Fontanals*, T. I, Barcelona, 1922, 152).

18 Carta de Mateu Obrador a Manuel Milà del 23 d'abril de 1872 (*Epistolari d'En Manuel Milà*, citat, pàg. 162).

19 Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta, *Fitxes sobre la Renaixença*.

20 En aquesta ocasió *acudieron solamente a la cita los literatos y literatas y a todos gustó la pieza o drama en 3 actos*. (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta, *Fitxes sobre la Renaixença*).

21 Pere BOHIGAS: "L'epistolari de Ramon Picó i Campamar adreçat a Tomàs Forteza", *Randa*, 10 (1980), 115.

Algun altre passatge d'aquest tarannà, no tan incisiu, podríem documentar, per exemple, en boca de Jeroni Forteza un personatge de la generació de Picó que tampoc no era gaire amic de Pons.<sup>22</sup> Em sembla, però, que l'encerta més Joan Alcover quan remarca la influència positiva de la «sociabilitat» de Pons, tot i que també al·ludeix al caràcter mundà de les reunions literàries de casa seva.<sup>23</sup>

#### 2.4. Les publicacions culturals

Al marge d'aquestes tertúlies, Pons va promoure també diverses revistes culturals, tot i que sempre volgué restar-ne un poc a l'ombra i cedí el protagonisme a altres intel·lectuals del seu entorn, en general molt més joves que ell.

La primera d'aquestes revistes va esser *La Dulzaina*, que aparegué entre el 18 d'octubre del 1868 i el 25 de setembre del 1869, en una època ben agitada. No aconseguí de superar les dificultats amb què va topar i no es pot dir que tingués massa incidència en la vida cultural mallorquina, però té la importància d'esser la publicació en què es donaren a conèixer Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura, Tomàs Forteza i Jeroni Forteza. Pràcticament foren ells que tingueren la responsabilitat de la redacció de la revista.<sup>24</sup> Els quatre havien ingressat a l'Ateneu Balear entre el 1867 i el 1868 i va esser precisament J. Ll. Pons qui els encoratjà a participar en l'aventura de *La Dulzaina*, tot i que ell en restà al marge.<sup>25</sup>

Molta més importància té la *Revista Balear de Literatura, Ciencias y Artes* que es va publicar entre el 15 de gener del 1872 i el 31 de desembre del 1874. Els historiadors literaris s'han referit extensament a aquesta revista<sup>26</sup> i això em permet de no insistir gaire en el paper de primer ordre que va tenir. Tanmateix, voldria mostrar la participació de Pons en la seva creació i redacció. No és fàcil, perquè altre cop va preferir de dissimular-hi la seva presència i d'encoratjar els joves perquè hi tinguessin el màxim relleu. En aquest cas el cap visible en va esser un aleshores joveníssim Mateu Obrador i Bennassar (1852-1909), però era sabut que al darrera hi havia la figura de Josep Lluís Pons<sup>27</sup> i no crec que, sense aquest suport, Mateu Obrador hagués pensat mai a dur a terme una empresa de tanta empenta. De fet, Pons hi va destinar alguns dels seus articles més interessants i també va signar les editorials més programàtiques. Per la seva banda, Obrador mai no va amagar aquesta direcció. En les cartes que escriu a Manuel Milà i Fontanals, que havia estat mestre seu a la universitat de Barcelona, tot demanant-

22 Joan MAS I VIVES: "La Renaixença a Mallorca", *Actes del Col·loqui Internacional sobre La Renaixença (18-22 de desembre de 1984)*, Barcelona, 1992, 102, n. 79.

23 Joan ALCOVER, *Obres completes*, 195.

24 Felip MUNAR I MUNAR: "*La Dulzaina (1868-1869) i els inicis del costumisme mallorquí*", *Randa*, 30 (1991), 87-114.

25 Joan MAS I VIVES: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 76, n. 68 i llista de noms.

26 Josep SUREDA I BLANES: *Històries aldanés*, Palma de Mallorca, 1976, 77-81; Gregori MIR: "Sobre el concepte d'Escola Mallorquina", *Randa*, 1 (1975), 136-138.

27 Penya diu, per exemple, a M. V. Amer, el 6 de febrer del 72: *Un joven llamado Obrador Mateo es el que maneja este tinglado de la revista i Pons, que al parecer lo dirige, no quiere figurar como director de la Revista* (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta, *Fitxes sobre la Renaixença*) i T. Forteza també escriu a M. Aguiló, en una carta sense datar: *darrera la pantalla d'En Obrador, que oficialment ho meneta, n'apareix veure-hi en Pons* (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Marian Aguiló, *Correspondència entre Tomàs Forteza i Marian Aguiló*).

li col·laboracions per a la publicació mallorquina, hi surt sovint el nom de Pons.<sup>28</sup> De fet, Mateu Obrador també l'havia tingut com a professor a l'Institut Balear i havia coincidit amb ell a l'Ateneu Balear, on va ingressar el 1871. El meu parer és que tots dos treballaren força per dur endavant la publicació durant els tres anys de la seva existència.

El 1873, però, Obrador hagué de disminuir l'activitat, per culpa de les seves obligacions professionals com a ensenyant, i aleshores Pons hi va haver de tenir més dedicació.<sup>29</sup> A finals d'any, però, ja va desaparèixer.

Tot seguit aparegué el *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, que en la seva primera època abraça del 15 de gener de 1875 al 31 de desembre de 1877. Teòricament les coses restaven igual: Mateu Obrador hi figura com a *secretario de redacción* i Pons devia de continuar de director si fa no fa implícit, ja que, per exemple, signa el primer article de presentació. Segurament, però, altres homes s'havien compromès a treballar-hi amb assiduitat i potser això va aconsellar el canvi de nom i de format. Entre aquests autors un dels més importants degué ésser Tomàs Forteza, que en la seva correspondència d'aquells anys amb Marian Aguiló sovint es refereix a les dificultats que troba a l'interior de la redacció de la revista per fer acceptar les seves tesis sobre la llengua catalana.<sup>30</sup> Molt més clarament Tomàs Forteza va ésser l'home fort de la segona època del *Museo Balear*, que va del maig del 1884 al desembre del 1888, ja que la seva reaparició va ésser conseqüència de les tertúlies que se celebraven a casa seva, segons conta el seu biògraf Antoni Maria Alcover.<sup>31</sup> En aquells moment no crec que Pons i Gallarza hi tingués el mateix protagonisme que en èpoques anteriors. De fet, les seves col·laboracions hi són escasses, sobretot pel que fa a textos redactats directament per a la revista.

En resum, Pons es troba fortament relacionat amb les publicacions culturals mallorquines de més prestigi de l'època de la Restauració. En algun moments, n'és l'impulsor directe; en d'altres, porta una part considerable de les responsabilitats de redacció; finalment, en algun cas, només hi participa amb el prestigi del seu nom. Sempre, però, és un element essencial per tal d'aglutinar els escriptors mallorquins en projectes comuns.

28 En la carta del 27 de febrer del 1872, ja esmentada, s'hi refereix amb aquests termes, ben explícits: *En Lluís Pons (que després de vós també és mon mestre) [...] (Epistolari d'En M. Milà i Fontanals, citat, pàg. 152).*

29 El mateix J. Ll. Pons hi fa referència en una carta a M. V. Amer del 28-1-73: *Nos reunimos ahora una docena de aficionados, entre los cuales se cuenta G. Rosselló, presidente que será de los Juegos este año, y tratamos de enderezar la revista, llevándola por buen camino. Sin embargo, no espero mucho de esta reunion ni de este método, porque en todas las instituciones ha de haber un hombre víctima, y la revista desde que Obrador se fue no le tiene* (Biblioteca de Catalunya. Arxiu Casacuberta, *Fitxes sobre la Renaixença*).

30 Vegeu, per exemple, Joan MAS I VIVES: "La Renaixença a Mallorca", 102, n. 78.

31 Antonio Maria ALCOVER: "Pròleg" a Tomás FORTEZA Y CORTÉS, *Gramática de la Lengua Catalana*, [Palma], 1915, XIII.



### 3. Els continguts ideològics del programa cultural de Josep Lluís Pons.

Al marge de la incidència social que va tenir l'actuació de Josep Lluís Pons com a promotor d'associacions, revistes o tertúlies literàries, també és interessant de comprovar quins eren els punts essencials del programa que guiava la seva actuació. Com he dit al començament d'aquest treball, em sembla que aquests punts són fàcils de detectar en els seus discursos o en les seves col·laboracions a les publicacions periòdiques i, en part, també són desenvolupats en alguns dels seus poemes més ideològics. Pot ésser interessant intentar esquematitzar-los.

#### 3.1. Pons, educador

L'actuació cultural del nostre autor no es pot deslligar de l'exercici de la seva professió d'ensenyant com a membre prou distingit de l'Institut Balear, el centre d'ensenyament secundari per antonomàsia a la Mallorca de l'època. Altres estudiosos ja han parlat de l'eminent professor que va ésser<sup>32</sup> i M. S. Oliver i Joan Alcover han deixat constància de la influència que exercia sobre els alumnes, amb la seva *paraula pedagògica insinuant i mengívola, feta per a iniciar esperits i per a despertar en l'ànima dels deixebles les vocacions latents, les curiositats dormides*.<sup>33</sup> Les activitats que acabam de presentar, per exemple, tenen el seu màxim sentit en la voluntat d'ampliar la seva actuació pedagògica i de fer que la incidència que pogués tenir sobre alumnes i societat en general fos més completa. Això crec que és tan important com l'afany de protagonisme social que, sens dubte, també era un estímul important en l'actuació de Pons, com li retreien alguns dels contemporanis que hem esmentat.

Des del punt de vista teòric, però, els seus escrits sobre educació no són gaire abundants. Al marge dels manuals que va redactar, destinats en principi a servir de llibre de text de les assignatures que va impartir, o d'algun altre escrit motivat per raons pràctiques immediates, Pons va exposar, esquemàticament, la seva opinió sobre l'educació, i sobre com estava organitzada al seu temps, en tres articles publicats a l'*Almanaque Balear* entre el 1876 i el 1879.<sup>34</sup> En la seva opinió, l'escola havia de tendir a donar una educació global, conduent més a formar homes íntegres, imbuïts d'una sòlida moral cristiana, que homes savis. Les consignes que formula al final del primer d'aquests articles són ben explícites al respecte:

*«Si nos avergonzamos algunas veces de nuestro país y de nuestra generación, reformemos gradual per resueltamente la educación de nuestros hijos: concedamos menos a su inteligencia y mas a su corazón: formemos caracteres antes de rellenar bibliotecas: hagamosles menos sabios pero mas hombres [...] restablezcamos*

<sup>32</sup> Vegeu per exemple: Jaume POMAR I FUSTER: *Assaig històric sobre el desenvolupament de la instrucció pública a Mallorca*, Traducció Jaume POMAR LLAMBIAS, Palma de Mallorca, 1990, 184-186. Antoni J. COLOM CAÑELLAS: *Assaig d'història de l'Educació a Mallorca Contemporània*, Palma., 1991, 129-131.

<sup>33</sup> Miquel dels Sants OLIVER: *Obres completes*, Barcelona, 1948, 536; vegeu, també, Joan ALCOVER, *Obres completes*, 196.

<sup>34</sup> Són: "Educación", *Almanaque Balear para el año 1876*, Palma, 1875, 100; "Consideraciones sobre legislación de instrucción pública", *Almanaque Balear para el año 1877*, Palma, 1876, 65-73; "Apuntes sobre educación", *Almanaque Balear para el año 1879*, Palma, 1878, 66-73.

*el perdido equilibrio entre la verdad y la fe, entre la autoridad y la libertad, y trabajemos para que las generaciones que nos sucedan no tengan la desgracia de mentir siempre que pongan en sus labios las palabras santas que forman el lenguaje de la virtud y de la caridad cristiana».*<sup>35</sup>

D'acord amb aquests principis, atorgava a la família un paper primordial en l'educació dels infants, idea extensament exposada en el tercer dels articles. Com a catedràtic a l'Institut era també un personatge important en l'engranatge de l'educació pública, i per això també és interessant veure què opina sobre l'organització escolar i sobre la legislació que la regeix, aspecte al qual dedica tot el segon article. En conjunt, se situa en una posició molt crítica i fa una valoració molt negativa de la situació. Creu que les escoles primàries estan en mans de mestres joves mal formats, sense vocació i, a més, insuficients. Pel que fa als docents dedicats a l'ensenyament secundari, entre els quals es troba ell, creu que en general es varen improvisar a partir del Pla d'Estudis del 1845, Pla Pidal, i encara *no ha[n] logrado encontrar en su carrera la posición digna e independiente a que tiene derecho de aspirar todo hombre de ciencia, despues de haber consumido sus años en asiduos estudios.*<sup>36</sup> Finalment no és més optimista respecte a la Universitat, institució que, al seu parer, s'ha convertit en un niu de passions, cosa que li impedeix d'acomplir l'alta missió que li correspon.

Com a causa de tots aquests mals apunta una idea que trobarem en altres sectors del seu pensament: el de la politització. Els canvis en els plans d'ensenyança i en l'accés i promoció interna dels cossos docents es fa en funció d'interessos polítics que no tenen en compte els autèntics objectius de l'educació i, per això: *Mientras no se emprenda una obra verdaderamente regeneradora [de la instrucció pública] [...] la democracia, la oligarquía y las utopías harán presa en la juventud desmembrándola en bandos irreconciliables, y entretanto la gangrena de la inmoralidad cundirá por la sangre de la nación, y los padres de familia llegarán a ignorar a quién y para qué han de confiar el porvenir de sus hijos.*<sup>37</sup> La seva conclusió és ben categòrica i no és gaire sorprenent si tenim en compte que ell era un bon exponent del conservadorisme burgès, i que, sovint a través de poemes molt efectistes, contribuï força a difondre'n tant els principis ideològics com els valors socials més emblemàtics: moralitat, ordre, família, treball, etc.<sup>38</sup> Per això em sembla que el seu pensament sobre educació, tan precàriament exposat en aquests articles, és una bona introducció al conjunt del seu ideari social.

### 3.2. El regeneracionisme de J. Ll. Pons

En les citacions que acabam de presentar s'hi palesa un altre tret que és constant a gairebé a tots els seus escrits programàtics. Ens referim al regeneracionisme, tan característic del pensament social hispànic del darrer terç del segle XIX.

<sup>35</sup> *Almanaque para el año 1876*, 100.

<sup>36</sup> *Almanaque Balear para el año 1877*, citat, pàg. 69.

<sup>37</sup> *Almanaque Balear para el año 1877*, citat, pàg. 73.

<sup>38</sup> Vegeu, en aquest sentit, l'anàlisi d'un dels seus poemes més coneguts a Joan MAS I VIVES: "Materials sobre 'Lo Treball de Catalunya' de Josep Lluís Pons i Gallarza", *Reduccions*, 49 (1991), 49-71.

Una vegada i altra Pons expressa un profund desacord respecte als valors morals de la seva època, però aquest desacord no es tradueix mai en cap tipus de escepticisme paralitzant, sinó, ben contràriament, en la insistència obsessiva que cal treballar fort per tal d'aconseguir una urgent transformació o *regeneració* de la societat. Creu que l'indiferentisme, l'ensopiment i l'onada de materialisme que caracteritza l'època, en la seva opinió, s'han de combatre amb fermesa i hom ha d'aspirar a una societat més justa i més culta. En els discursos i parlaments pronunciats a l'Ateneu els anys 60 això es veu molt clar. Em sembla un model en aquest sentit el de la sessió del 24 de gener del 1868, en el qual es mostra molt dolgut perquè els premis que la societat havia convocat no havien aconseguit una participació acceptable i s'havien hagut de declarar, en bona part, deserts. A criteri seu, això demostrava la ignorància i la desídia regnaven al país, malgrat els esforços de l'Ateneu mateix.<sup>39</sup>

La idea es repeteix constantment en els seus escrits. El regeneracionisme de Pons, però, no constitueix una reflexió teòrica sobre la política espanyola de la Restauració, com passa en altres autors, sinó que, ben contràriament, parteix de l'anàlisi de la realitat mallorquina i és sobre aquesta realitat que vol incidir:<sup>40</sup> *Estamos íntimamente convencidos de que la regeneración nacional ha de empezar por la regeneración de la provincia*, diu el 1873<sup>41</sup>. En el text de presentació de la *Revista Balear* del 1873, del qual forma part la citació, la voluntat de *regenerar la provincia* hi és ben explícita, com també hi és al de la presentació de la mateixa revista del 1872<sup>42</sup> o del *Museo Balear* del 1875 i 1877.<sup>43</sup> Són els que més concreten el seu programa cultural. Amb aquestes revistes es tracta de crear una plataforma de reflexió en la qual tots els aspectes que actuen sobre la vida cultural, i un poc també sobre la vida social mallorquina siguin sotmesos a anàlisi, amb l'objectiu final de fomentar una cultura que tingui trets específics propis, diferenciada de les altres, però amb un nivell semblant de desenvolupament. D'aquí surt la primera teorització entorn de l'*Escuela Balear*, que G. Mir ha pogut mostrar com a un dels punts d'arrancada de la posterior *Escuela mallorquina*, concepte del qual s'ha fet tant d'ús en les nostres històries literàries.<sup>44</sup>

L'objectiu immediat que Pons vol obtenir és doble. D'una banda, es tracta de cohesionar un grup d'intel·lectuals capaç de forjar aquesta personalitat cultural pròpia. Per això contínuament es dirigeix als joves, que són el planter del qual han de sortir aquests intel·lectuals. El 1877 ho diu així:

*Quisiéranos [...] ejercer influencia eficaz en la juventud, levantando entre ella cohortes que vengan a formar en nuestras filas, a seguirnos y a reemplazarnos, inspirar afición más viva a las*

39 Joan MAS I VIVES: "Josep LL. Pons i el primer Ateneu Balear", 104-105.

40 En realitat, ell prefereix d'utilitzar el terme *balear*, però ateses les empreses que va dur a terme, i que ja hem descrit, no sembla que la seva acció aspiràs a cap projecció fora de Mallorca. Gregori Mir atribueix aquesta terminologia a una influència indirecte del federalisme, que l'havia posada de moda: cf. Gregori MIR: "Sobre el concepte d'Escola Mallorquina", 137 i 140.

41 "Jornada segunda", *Revista Balear*, any II, núm. 1 (15-I-1873), 2.

42 "Introducción-prospecto", *Revista Balear*, any I, núm. 1 (15-I-1872), 1-3.

43 "El Museo Balear", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, any I, tom I, núm. 1 (15-I-1875), 1-4; "El Museo Balear", *ibid.*, any III, tom IV, núm. 1 (15-I-1877), 1-4.

44 G. MIR: "Sobre el concepte d'Escola Mallorquina".

*buenas lecturas, excitar el sentimiento patrio y trocar la atarida endémicos contagios, en ardiente entusiasmo para acometer las múltiples empresas que aguardan en el porvenir inteligencias previsoras y corazones audaces.*

*... Aspiramos [...] a contribuir a que se escriba la historia del país, a que se estudie y cultive y propague su rico idioma, a que se eduque y extienda el natural buen gusto que para letras y artes ha concedido la generosa Providencia a los baleares; a que se forme entre nosotros un teatro propio, espejo de las antiguas y modernas costumbres de las islas, y a que se estimen mejor las naturales riquezas artísticas que este suelo atesora, y los variados talentos que en él abundan.<sup>45</sup>*

Vol guanyar-se els joves perquè facin aquestes coses. És una idea obsessiva que es repeteix contínuament. Però també aspira a arribar a un públic ampli; en definitiva, aspira que l'acció d'aquests homes sigui capaç de reactivar tota la societat. En els seus escrits hi ha moltes referències a les classes socials. D'acord amb la seva ideologia, les classes socials tenen una justificació providencial, sempre existiran perquè Déu ha volgut que existeixin.<sup>46</sup> Ara bé, creu que la cultura uneix els diversos grups socials, cada un hi pot fer aportacions i, en definitiva, és l'aristocràcia del talent individual la que té una més clara justificació, una idea molt característica del liberalisme burgès conservador.<sup>47</sup>

Sens dubte es tracta d'un programa integrador. El que en definitiva proposa una i altra vegada és un desvetllament col·lectiu en el qual tothom ha de participar en la mesura de les seves forces. Quan es refereix a grups si fa no fa marginals, per una causa o altra, la seva actitud és la mateixa. Així, el 5 de maig de 1869 saluda amb una innegable eufòria les poetesses mallorquines que per primer cop intervenien en una sessió pública de l'Ateneu, tot i que també deixa ben clara la distància ideològica que el separa del feminisme més combatiu.<sup>48</sup> El mateix any tramet als Jocs Florals de Barcelona el poema *Lo fogó dels jueus*, en defensa dels xuetes mallorquins, vuit anys abans que esclatàs la famosa polèmica sobre el tema, protagonitzada per Josep Tarongí i Miquel Maura.

### 3.3. Defensa de la cultura catalana

Un dels elements més importants del programa regeneracionista de Pons és el de la defensa i promoció de la llengua i literatura catalanes, que considera un tret essencial, el més essencial, de la caracterització cultural de Mallorca. Pons dedica força treballs a aquesta qüestió. Entre els més interessants hi ha els dos discursos pronunciats quan va

<sup>45</sup> "El Museo Balear", 1877, 2. Vegeu altres exposicions molt semblants d'aquest programa a G. MIR: "Sobre el concepte d'Escola Mallorquina", 137.

<sup>46</sup> "Las clases sociales", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, any III, tom V, núm. 9 (15-XI-1877), 321-325. Pons, tanmateix, es devia sentir incòmode amb aquesta temàtica, perquè no va continuar l'article, tot i que al final en prometia un altre.

<sup>47</sup> Vegeu aquesta tesi àmpliament desenvolupada al discurs de l'Ateneu del 26 d'octubre del 1867 (J. MAS: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 100).

<sup>48</sup> J. MAS: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 112-114.

esser president dels Jocs Florals de Barcelona, el 1870 i el 1878,<sup>49</sup> el discurs de l'Ateneu del 3 de maig del 1868, quan l'homenatgen per haver estat proclamat Mestre en Gai Saber,<sup>50</sup> i un seguit d'articles que s'inicien el 1859, encara de Barcelona estant, amb el que es titula «Influencia del idioma patrio en la poesia»<sup>51</sup>, i després són continuats a la *Revista Balear*, sobretot amb la presentació del 1873,<sup>52</sup> i els relacionats amb la polèmica sobre el trasllat dels Jocs Florals, també del 1873, que hem presentat més amunt. Tot això encara s'ha de completar amb les crítiques i ressenyes que va fer d'algunes obres literàries concretes, especialment les de *Comèdies i poesies*, de B. Ferrà,<sup>53</sup> *Escenas Baleares*, d'Antoni Frates,<sup>54</sup> *Poesías*, de Joan Alcover<sup>55</sup> i *L'Atlàntida*, *Canigó* i *Caritat* de Jacint Verdaguer.<sup>56</sup>

És coneguda l'actitud de Pons respecte a la unitat de la llengua catalana. Sens dubte, és un dels autors que més proclama aquesta unitat i segurament també és, pel fet d'haver viscut durant molts d'anys a Barcelona, dels que la viu amb més naturalitat. Ho podem veure fins i tot en els seus poemes. Com sabem, tots foren escrits quan ja s'havia instal·lat a Mallorca però, alhora, una part considerable va ésser concebuda i realitzada pensant en la participació en els Jocs Florals de Barcelona. Doncs bé, aquests poemes presenten una curiosa barreja de temes que podem considerar més generals o, fins i tot, propis d'escriptors del Principat, amb altres característicament mallorquins. És a dir que als Jocs Florals hi presenta des de *Lo treball de Catalunya*, *La llar* o *La muntanya catalana* fins a *L'olivera mallorquina* o *Lo fogó dels jueus*, per citar només els títols més representatius.

En els seus escrits en prosa hi és habitual la referència al conjunt de les terres de parla catalana i a les coses que els uneixen:

*Nosaltres tots som fills de la Corona aragonesa: catalans, valencians, mallorquins, rossellonesos, tots tenim un mateix passat, una religió y una llengua; tots venim aquí per celebrar nostra diada: aquests son nostres Jochs Olímpichs: aquí venim per l'amor a la terra.*<sup>57</sup>

49 Inclosos després a l'edició de les *Poesies*, citada a la nota 1, 127-156.

50 J. MASI VIVES: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 106-108.

51 Publicat a la revista *El Arte*, de Barcelona, el 15 de maig del 1859 i després a *Almanaque Balear para el año 1880*, Palma, 1879; recentment reproduït a Anselm LLULL [Gregori MIR]: *El Mallorquinisme polític*, París, 1975, I, 25-29.

52 "Jomada segunda", ja citat.

53 "Las poesías de D. Bartolomé Ferrà", *Revista Balear de Literatura Ciencias y Artes*, any I, núm. 13 (15-VII-1872), 193-198. Traduït al català a *Lo Gay Saber*, època II, any I, núm. XIX (1-X-1878), 289-292.

54 "Bibliografía. *Escenas Baleares* por Antonio Frates y Sureda", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, any II, tom III, núm. 10 (30-IX-1876), 361-366. Traduït al català a *Lo Gay Saber*, època II, any I, núm. XXIV (15-XII-1878), 369-371.

55 "Poesías de D. Juan Alcover y Maspons", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, època II, tom IV, núm. 10 (31-V-1887), 378-381.

56 "L'Atlàntida de Mosen Jacinto Verdaguer", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, any III, tom V, núm. 3 (15-VIII-1877), 81-83; «*Caritat*, Poesies de mossen Jacinto Verdaguer», *ibid.*, època II, tom II, núm. 6 (31-III-1885), 201-205; "*Canigó* por D. Jacinto Verdaguer, pbro.", *ibid.*, època II, tom III, núm. 11 (15-VIII-1886), 401-407.

57 Edició citada a la nota 50, pàg. 51; reproduït també per Margalida TOMÀS: "Marià Aguiló i els Jocs Florals de Barcelona (I)", *Randa*, 5 (1977), 157.

Així ho diu en els Jocs del 1870, i en els del 1878 insisteix amb més contundència:

*Aquexa pàtria catalana no es una ficció del nostre temps: ben senyada la dexà lo rey en Jaume ratllant ab la punta de sa espasa les ones de la mar desde Salou fins a Mallorca y de Mallorca fins a les salsaredes del Túria. La pàtria catalana fou, és y serà un fet històrich y la germandat entre sos fills un parentiu que no s'esborra.*<sup>58</sup>

És precisament sobre el concepte de *germanor* que base sempre les relacions d'aquests territoris. Em sembla que no hi ha esclètxes en el seu pensament respecte a aquesta qüestió, encara que, com hem vist, també ell, com Marian Aguiló en altres ocasions, protagonitzà algunes de les baralles més estridents entre els «germans» principatins i els insulars d'aquesta «pàtria» comuna.

També és interessant, però, de mostrar com entenia J. Ll. Pons les relacions entre la cultura d'aquests territoris i les de la resta de l'estat o, més concretament, entre la cultura catalana i la castellana. Com passa amb altres autors catalans del moment,<sup>59</sup> Pons s'esforça una vegada i altra per demostrar que aquesta adhesió incondicional a la cultura en llengua pròpia no va en contra de la unitat de l'estat o de la cultura d'expressió castellana. Al discurs de l'Ateneu del 3 de maig del 1868 ho deixa molt clar:

*Nuestra historia particular, nuestra literatura y nuestra lengua tienen derecho a vivir porque de hecho viven y porque nadie ni siquiera el Estado a que con gloria pertenecemos, tiene derecho a matarlas. No temas por esa nacionalidad histórica y geográficamente conglobada que llamamos España, la unidad española no peligra porque se engrandezcan sus miembros: ¡ojalá que no la hagan zozobrar nuestras discordias! No temáis por el terso y envidiable idioma castellano, ni temáis por la poesía y las letras nacionales: que no venimos nosotros los restauradores del habla catalana a robarles la savia con que crían y lozanean sus flores.*<sup>60</sup>

De fet, Pons pensa en una cultura catalana forta integrada dins una realitat espanyola plural, però també sense fissures d'articulació. Això, però, hauria d'esser possible, a parer seu, no per la imposició dels uns sobre els altres, sinó pel respecte i el reconeixement mutu. Ni en els seus escrits ni en la seva actuació pública mai no planteja la qüestió en termes polítics, vull dir d'opcions polítiques concretes, però deixa clara quina era la seva proposta. Al poema *Les dues corones*, basat en les noces de Ferran d'Aragó i Isabel de Castella, repeteix constantment el refrany «Venturosa n'és Castella / d'aplegarse amb Aragó, / les barres de Catalunya / no han d'estar sota els lleons» i a un altre poema, *Lo treball de Catalunya* parla del Principat com «la joia de l'Espanya, l'enveja dels estranys». Finalment, a *La muntanya catalana* trobam, en una

<sup>58</sup> Edició citada a J. MAS I VIVES "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 147.

<sup>59</sup> Joan MAS I VIVES: "Els "tics" de la Renaixença, encara", *Revista de Catalunya*, núm. 37 (gener del 1990), pàgs. 99-100.

J. MAS I VIVES: "J. Ll. Pons i Gallarza i el primer Ateneu Balear", 107.

en un primera formulació dels mites de la terra baixa i de la terra alta, que després Guimerà consolidà definitivament, la consigna explícita que els catalans han de mantenir la seva identitat intacta, com fan els de la muntanya simbòlica, i no s'han d'espanyolitzar, en un sentit uniformitzador, com, de fet, ja fan els del pla.<sup>61</sup>

Però Pons tampoc no era un ingenu i devia saber que no era fàcil que hom acceptàs Catalunya com la «joia» de l'Estat, i tampoc no ho era bastir les relacions entre les diverses cultures en termes d'igualtat. Per això, en els seus escrits, també hi trobam amb freqüència retrets i disconformitats. Quan fa la crítica dels poemes de Bartomeu Ferrà, el 15 de juliol del 1872, enumera explícitament els tres enemics bàsics de la Renaixença:

*Ni nos cumple abogar por el renacimiento del cual somos resueltos partidarios, ni este lugar es oportuno para exponer sus frutos: es un hecho: como tal le juzgará ya la historia de las Letras. Condénele en buen hora el espíritu erróneo de la unidad hispánica, condéneles las escuelas cosmopolitas, zahieranle los idólatras de la maltratada lengua de Cervantes.*<sup>62</sup>

És a dir, aquest enemics són, d'una banda, els que entenen erròniament la unitat hispànica i, de l'altra, els que també entenen malament l'estima per l'idioma de Cervantes. Resten només els «cosmopolites», és a dir, els internacionalistes que creuen que l'universalisme comença per ignorar el que tenen més prop. D'aquests darrers, no en torna a parlar, en canvi sí que insisteix en el tema de les relacions amb la cultura espanyola. A la seva ressenya de *Canigó*, per exemple, diu:

*Nuestros compatriotas, aunque no paisanos, los lectores y críticos de Castilla, si consiguen vencer la repugnancia verdaderamente injusta que sienten hacia nuestro idioma (que no dialecto) catalán, y en él o en traducciones castellanas recorren este nuevo poema de un autor traducido ya en tantas lenguas extranjeras, no podrán negar sus elogios a las bellezas selectas que le adornan.*<sup>63</sup>

No s'està, per tant, de mostrar el seu desacord amb aquesta «injusta repugnància» per tot el que afecta la llengua i la cultura catalanes, que ell atribueix als lectors i crítics castellans, és a dir, pràcticament a tots els representants de la cultura espanyola oficial. Amb aquest punt de partida, difícilment es podien aconseguir els objectius de tracte igualitari que ell demanava. A la petita necrologia que va dedicar a Adolf Blanch, els ajorna per a un futur que no devia creure gaire immediat:

61 Recordem la darrera estrofa: *Trist s'atura el meu pas; l'erma muntanya / com més de mi s'allunya / més se m'emporta el cor. Aquí és... Espanya; / allí dalt... Catalunya.* (Josep Lluís PONS I GALLARZA: *Poesies*, Palma, 1975, 105). La interpretació que he exposat al text és, si fa no fa, la de Manuel Jorba (cf. Joaquim MOLAS (dir.), *Història de la Literatura Catalana. Part Moderna*. Vol VII. Barcelona, 1986, 159). Potser fóra massa agosarat pensar que Pons també s'avança a Maragall, en el seu tràgic *Adéu, Espanya!*, com a culminació del desacord amb alguns aspectes de les relacions entre les dues cultures, que tot seguit exposarem al text.

62 "Las poesías de D. Bartolomé Ferrà". *Revista Balear de Literatura Ciencias y Artes*, any I, núm. 13 (15-VII-1872), 193.

63 "Canigó por D. Jacinto Verdaguer, pbro.". *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, època II, III, núm. 11 (15-VIII-1886), 407.

sentit uniformitzador, com, de fet, ja fan els del pla.<sup>64</sup>

*Cuando se calme la actual escisión que malhadadamente enemista a los descendientes del noble Cid con los hijos de Vifredo; cuando se hagan unos a otros la debida justicia, cuando se llame literatura española no menos a la catalana, gallega y vascuence que a la castellana, no será ciertamente el nombre de Adolfo Blanch el que más pronto desaparezca [...]*<sup>65</sup>

### 3.4. Actituds lingüístiques i estètiques

Aquests plantejaments, però, no feren que Pons radicalitzàs les seves actituds respecte a l'ús culte de la llengua. En conjunt, podem dir que a partir de la restauració dels Jocs Florals, és a dir, del 1859, va defensar el català com a llengua prioritària, no exclusiva, en l'expressió artística, sobretot en la poesia lírica i en la literatura costumista; en canvi, mai no va creure que la llengua fos també un instrument essencial per a l'assaig o la prosa científica. Pons, la mare del qual era d'origen madrileny, havia estat un fecund poeta d'expressió castellana en la seva joventut i, després del 1859, quan el català s'imposà com a llengua bàsica de la seva obra artística, mai no deixà d'escriure poesia castellana. Algun cop justificà el seu bilingüisme, per exemple el 1873, a la presentació del segon volum de la *Revista Balear*, tan citada:

*como la lengua se halla invenciblemente unida al arte, a las letras y a la historia del país, también su idioma [el català] aparecerá aun con mas frecuencia en nuestros escritos, sin que le concedamos el exclusivo privilegio de interpretar nuestras ideas, porque no queremos olvidar que si los baleares deben resucitar sus fastos, mantener sus privilegiadas costumbres y reanimar sus sentimientos peculiares, jamás han de encerrarse en tan selvático apartamiento de la nacion española.»*<sup>66</sup>

Ell mai no s'hi va tancar i aquesta consigna d'augmentar cada vegada més l'ús del català, sense que això conduís a cap actitud monolingüe és el que més caracteritza la seva evolució.

Pel que fa a l'assaig, ja a l'article *Influencia del idioma patrio en la poesia*, del 1859, però reeditat el 1880, deia que *no en todos los géneros literarios es visible en igual grado el influjo del idioma. Las producciones científicas y la historia misma se despojan más fácilmente del carácter nacional [...]* [per això] *en los trabajos de literatura sujetos*

64 Recordem la darrera estrofa: *Trist s'atura el meu pas; l'erma muntanya / com més de mi s'allunya / més se m'emporta el cor. Aquí és... Espanya; / allí dalt... Catalunya.* (Josep Lluís PONS I GALLARZA: *Poesies*, Palma, 1975, 105). La interpretació que he exposat al text és, si fa no fa, la de Manuel Jorba (cf. Joaquim MOLAS (dir.), *Història de la Literatura Catalana. Part Moderna*. Vol VII. Barcelona, 1986, 159). Potser fóra massa agosarat pensar que Pons també s'avança a Maragall, en el seu tràgic *Adéu, Espanya!*, com a culminació del desacord amb alguns aspectes de les relacions entre les dues cultures, que tot seguit exposarem al text.

65 "Un recuerdo a Adolfo Blanch", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, època II, tom IV, núm. 5 (15-III-1887), 185-186.

66 "Jornada segunda", 1-2.



por su índole al predominio del juicio, el uso de la lengua del país, aunque noindiferente, es menos característico e interesante.<sup>67</sup> I en la crítica de *Comèdies i poesies*, de Ferrà, del 1872, torna a insistir, curiosament altre cop en el context d'una defensa aferrissada del català: *Podrán la filosofía o la ciencia no tener patria: el drama, la sátira, la balada, serán siempre obras nacionales, destinadas como ciertos árboles a morir donde brotaron.*<sup>68</sup> Per tant, per a aquests gèneres «apàtrides», no considerava indispensable la llengua pròpia. En la pràctica personal ho deixa ben palès: si exceptuam els dos discursos dels Jocs Florals i els dos articles de la polèmica sobre la seva celebració a Palma el 1873, Pons només va utilitzar el català en la prosa per a les ressenyes de *L'Atlàntida* i de *Caritat*, de Verdaguer. Tota la resta de la seva obra assagística és en castellà, i potser cal recordar que aquesta obra inclou alguns dels manifestos més característics de la Renaixença a Mallorca.

Sigui com sigui, però, no es pot negar que va ésser un promotor important de la recuperació del català a Mallorca, si més no des d'una perspectiva literària. No només per la defensa global del fenomen complex de la Renaixença que es troba reiterada i explícita en els seus escrits, sinó també pels seus consells directes a escriptors mallorquins concrets. Això no és fàcil de documentar, però ja hem vist que personatges tan significatius de la cultura a Mallorca de la segona meitat del segle XIX, com Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura, Tomàs Forteza o Mateu Obrador s'iniciaren al seu costat, tot i que després seguiren una evolució pròpia. Del sentit lingüístic que devien tenir els consells de Pons ens en donen fe les ressenyes de les *Escenas Baleares*, d'A. Frates, i de les *Poesías*, de J. Alcover. En la primera afirma rotundament que, perquè el llibre respongués al títol amb propietat, hauria d'haver estat escrit en *lengua mallorquina*, tot i que creu que aquesta és una opinió no gaire compartida a Mallorca. Ho argumenta en una triple direcció:

1) *para nosotros y para todo crítico imparcial [está sentada] la legitimidad literaria del idioma restaurado en la antigua corona aragonesa..*

2) Si Frates hagués escrit la seva obra en català, *su fondo estaría más acorde con su forma, porque tendría entonces la obra verdadera originalidad y no hubiera tenido su autor que traducirla del natural tipo por tipo y palabra por palabra; i,*

3) Frates comet el mateix error que cometria l'autor que volgués escriure costumisme andalús en català: *si el mejor hablista de Cataluña, escribiera cuadros de costumbres andaluzas en catalán, no seríamos nosotros solos quienes le censuráramos, sino que lloverían sobre él los anatemas unísonos de la crítica madrileña.*

Com veiem, l'argumentació és ben sòlida i, per això, la seva conclusió també és clara: *las costumbres de cada país pareceran siempre mejor expresadas en el suyo [és a dir, en el seu idioma]*<sup>69</sup>

67 Anselm LLULL, *El mallorquinisme polític*, 26.

68 "Las poesías de D. Bartolomé Ferrà", *Revista Balear de Literatura Ciencias y Artes*, any I, núm. 13 (15-VII-1872), 194.

69 "Bibliografía. *Escenas Baleares* por Antonio Frates y Sureda", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, any II, tom III, núm. 10 (30-IX-1876), 361-366.

Pel que fa a la ressenya dels poemes castellans de Joan Alcover, s'expressa amb la mateixa contundència:

*al leer su oda a Miramar y otras composiciones mallorquinas, se lamenta que no cultive con más ahinco esta lengua patria, tan española como la castellana y tan digna como ella de interpretar los sentimientos poéticos de los pueblos nacionales de las riberas Mediterráneas. El autor de La Seo sabe y debe cantar también en el idioma de sus padres, de su infancia y del aura poética que respira. Despójese alguna vez de las galas castellanas que por más que se diga tienen siempre para nosotros algo de prestadas; y verá entonces como el algarrobo cabe naturalmente en el lenguaje poético, y no tendrá que traducir los paisajes de su Nido.*<sup>70</sup>

Als arguments basats en la correspondència entre els temes i la llengua, ja usats en l'articles sobre Frates, hi afegeix el de la dignitat de la llengua pròpia i, de manera subjacent, el dels drets que té, i que hom ha de reclamar, dins l'estructura de l'estat.

També l'article que va dedicar a *Comèdies i poesies*, de Bartomeu Ferrà, és molt interessant, encara que per altres raons. En aquesta ocasió no cal que insisteixi en el tema de la llengua, però aprofita l'avinentsa per plantejar el problema del teatre en català a Mallorca. Pons es mostra molt sensible al tema, fa una anàlisi breu, però molt lúcida, de la situació del teatre a Mallorca<sup>71</sup> i exposa, amb un cert escepticisme, quines foren les circumstàncies que s'haurien de produir perquè aquest teatre pogués expressar-se en català i pogués tenir un èxit semblant al que d'alguns anys ençà tenia a Barcelona. Textualment diu:

*No profetizaremos si llegará a arraigarse o no semejante teatro, si se educarán para él actores, si se estudiará su declamación, si se le abrirá un local decoroso, y sobretudo si las clases que se apellidan ilustradas le prestarán su apoyo. Con solo esto la instalación y la vida del teatro mallorquín sería pronto un hecho.*

Això és el que necessita el teatre mallorquí: actors ben formats, escenaris i, sobretot, el suport d'un públic socialment poderós que li doni suport. I no és fàcil que ho aconseguixi. Ell creu que només si la recuperació de la cultura pròpia avança significativament serà possible aquest teatre:

*Cuando llegue a comprenderse la necesidad de dar a conocer al pueblo de Palma los hechos heroicos mallorquines, cuando se aprecie en lo que valen la historia de Mallorca, las costumbres de Mallorca, las virtudes, los rasgos de carácter, las escenas conocidas y populares del país, entonces concurrirá el público distinguido,*

<sup>70</sup> "Poesías de D. Juan Alcover y Maspons", *Museo Balear de Historia y Literatura. Ciencias y Artes*, època II, tom IV, núm. 10 (31-V-1887), 378-381.

<sup>71</sup> En part ja aprofitada per Gregori MIR: *Literatura i societat a la Mallorca de postguerra*, Palma de Mallorca, 1970, 60-62.

*como el público vulgar al teatro mallorquín: porque entonces ni faltarán actores, ni coliseo, ni faltarán escritores dramáticos»*

A l'entretant, però, la recomanació de Pons és que hom llegeixi la producció de Ferrà:

*Léalas hoy nuestro público, que conociéndolas apetecerá verlas representadas, y desvanecerá pronto las preocupaciones que le tienen enemistado con su lengua natural, y acabará por reconocer que vale mucho más oír en escena los chistes dels Senyors de son Misèria en buen mallorquín, que las indecencias de Vaudevilles de la Porte Saint Martin en jerga mal castellanizada.*<sup>72</sup>

La història, però, va demostrar que l'escepticisme de Pons era prou justificat i l'eufòria que es va viure respecte a la possibilitats del teatre en català a Mallorca durant dels anys 1865-1880, amb Penya, Ferrà i les companyies provinents del Principat de protagonistes, ben aviat es va aigualir i els nostres escenaris tornaren a concedir el monopoli gairebé absolut a aquella *jerga mal castellanizada* que denunciava el nostre autor.

Al marge d'aquest tema puntual, però, la influència de Pons també es pot detectar en els consells estètics que donava als seus contemporanis. En l'article que va dedicar a Joan Alcover, que ja hem utilitzat, no només aconsella al poeta ciutadà que escrigui més en català, sinó que també li recomana que abandoni els models castellans, i sobretot que es desprengui de la influència de Campoamor, «*pestilente modelo, capaz de helar toda inspiración en los labios y todo amor en los sentimientos de la juventud*».<sup>73</sup> De fet, tota la ressenya és molt dura i incisiva, encara que intenta dissimular-ho, i potser Joan Alcover, molts d'anys després, la hi retreu un poc quan diu que Pons «com a preceptista es ressentia d'una certa estretor de criteri; no estava familiaritzat amb les literatures estrangeres, i a penes amplià els horitzons de l'educació escolar».<sup>74</sup> Ara no ens podem centrar a fons en aquesta qüestió, que exigiria un estudi aprofundit dels seus manuals escolars, sobretot el *Tratado elemental de Retórica y Poética* (1889), però la mateixa evolució posterior de l'autor de *Cap al tard* dona la raó a Josep Lluís Pons i si hem de lamentar alguna cosa és que Joan Alcover esperàs més de deu anys a seguir els seus consells, i encara sense reconèixer-ho. Sortosament, però, al final els va seguir, tant pel que fa a incrementar la producció poètica catalana, fins a fer-la exclusiva, com pel que fa a abandonar els models de la poesia castellana de la Restauració.

També són interessants els articles que va dedicar a Jacint Verdaguer. Demostren clarament la seva intenció de fer una crítica seriosa, basada en criteris objectius i en un judici independent. Per això no es deixa dominar per l'eufòria col·lectiva respecte a la bondat dels dos grans poemes èpics, *L'Atlàntida* i *Canigó*. Ben contràriament, tot i que

<sup>72</sup> "Las poesías de D. Bartolomé Ferrà", *Revista Balear de Literatura Ciencias y Artes*, any I, núm. 13 (15-VII-1872), 198.

<sup>73</sup> Edició citada a "Poesías de D. Juan Alcover y Maspons", *Museo Balear de Historia y Literatura, Ciencias y Artes*, època II, tom IV, núm. 10 (31-V-1887), 378-381.

<sup>74</sup> Joan ALCOVER, *Obres completes*, 194.

creu que Verdaguer, amb aquests poemes, se situa a un nivell de genialitat tan alt que converteix en una profanació la intenció de fer-ne una crítica desapassionada, no s'està defer-los retrets concrets, referits a aspectes formals i a la concepció dels personatges. En canvi, no mostra cap reticència a elogiar els poemes breus de *Caritat*. Curiosament també Miquel Costa i Llobera creia que el Verdaguer dels poemes menors era el vertaderament important, no el del grans poemes èpics.<sup>75</sup>

Això són, però, aspectes molt concrets de la seva activitat crítica. En altres ocasions exposa idees d'ordre més general que ens permeten de veure quina era la seva actitud respecte a qüestions importants per a l'evolució de la cultura catalana. En aquest sentit em sembla interessant la seva posició sobre el tema de la llengua literària. És sabut que no va ésser gens fàcil que els escriptors catalans es posassin d'acord sobre quin model de llengua era el més apte per a la seva obra i, així, les propostes oscil·laren entre els extrems d'un model fortament arcaïtzant fins al «català que ara es parla» més col·loquial o dialectal. Pons, tot i que, a parer meu, en els seus poemes no acabà de resoldre amb encert els problemes lingüístics que se li plantejaren, se situà en una posició intermèdia entre aquests dos pols. Com ha estudiat Josep Massot, rebutjà de pla la llengua arcaica<sup>76</sup> i, com a alternativa, proposà un model més apropat a la llengua parlada, però *netejat*, corregit. Sens dubte, era el que havia de triomfar, encara que costà molt de precisar aquest marge de *correcció*. Altres aspectes de la seva proposta estètica fan referència als gèneres i als corrents literaris. Com els altres prohoms de la Renaixença, rebutjà una i altra vegada la literatura satírica, segurament pensant en les paròdies de Serafí Pitarra. És a dir, el Frederic Soler de l'època inicial, contra el qual efectivament els «restauradors» feren front comú; en canvi, algun cop defensà el drama històric.<sup>77</sup> En general, i això, ja ha quedat clar en els altres apartats, va pensar que la Renaixença era bàsicament un moviment restaurador i, per tant, els temes extrets de la història pròpia hi eren importants. De totes maneres, em sembla més interessant de remarcar que ell mateix assenyala que era hora ja d'abraçar temes nous. Al discurs dels Jocs Florals del 1870, també diu que, a l'infant que representa la cultura catalana, ja li hem parlat prou dels seu passat i, per això, ara cal *ferli avinent rahons qui'l nodresquen de bon consell*.<sup>78</sup> Em sembla una adhesió explícita a una literatura de to moralitzant, més lligada al món contemporani. Paral·lelament, als articles sobre Antoni Frates i Bartomeu Ferrà no es cansa d'elogiar el costumisme, és a dir, aquella mena de literatura que, tal com ell la concebeix, no mostra la fidelitat a la terra a través de la recuperació del seu passat històric, sinó a través de la reproducció dels costums contemporanis més específics i pintorescs de cada territori; en els seu cas, de Mallorca.

És difícil, però, precisar més aquests aspectes, que sovint només apareixen molt dispersos en el conjunt de la seva obra.

75 Bartomeu TORRES GOST: *Epistolari de Miquel Costa i Llobera amb Ramon Picó i Campamar*. Transcripció, comentari i anotacions per Bartomeu Torres Gost. Palma de Mallorca, 1975, 91.

76 Josep MASSOT i MUNTANER: *Llengua, Literatura i Societat a la Mallorca Contemporània*, Barcelona, 1993, 19-20.

77 Vegeu el "Discurs en la presidència del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona, en la festa de l'any 1870", 136-137.

78 "Discurs en la presidència del Consistori dels Jochs Florals de Barcelona, en la festa de l'any 1870", 129.

#### 4. Epíleg

En conjunt, veiem que Pons no només plantejà la qüestió de la recuperació de la llengua i cultura catalanes a Mallorca a través de proclames d'adhesió de to general, com feren altres autors. Ell, a més, mantingué una militància concreta, no exempta de contradiccions, però al capdavant atempta a la realitat cultural immediata del seu país.

Formulà un programa amb propostes precises i, per tal de fer-lo més explícit, volgué comprovar en quina mesura s'hi adaptaven alguns dels llibres que es publicaren al seu temps. Les seves crítiques literàries tenen bàsicament aquest sentit.

També formulà, però, una teoria articulada sobre les relacions entre les diverses cultures «espanyoles», en la seva terminologia. Es tracta, com hem vist, de la idea d'un

estat pluricultural en què cap cultura -pel que a ell l'afecta, tampoc la literatura en llengua catalana-, no pugui sentir-se desatesa o, simplement, ignorada. En aquest sentit, però, es mostra radicalment escèptic i creu que és un estadi al que cal aspirar, però que només s'assolirà en desaparèixer moltes inèrcies i molts prejudicis profundament arrelats en la mentalitat espanyola.

El seu activisme cultural també cerca l'eficàcia en la propagació d'aquestes idees i d'aquest programa. L'Ateneu, les revistes culturals i fins i tot les tertúlies literàries són activitats de promoció cultural, tan mundanes com hom vulgui, però les úniques de què disposava un home com ell que, tornem-ho a dir, mai no es plantejà la possibilitat de materialitzar-les a través d'una opció política concreta.

## RESUM

Revisió de l'activitat cultural i del pensament ideològic de Josep Lluís Pons i Gallarza (1823-1894), un dels intel·lectuals més actius a Mallorca entre el 1861 i el 1894. Catedràtic de Geografia i Història a l'Institut Balear, va estar molt implicat en la fundació i en el funcionament de l'Ateneu Balear entre el 1861 i el 1873, intentà que els Jocs Florals de Barcelona se celebrassin a Palma el 1873, mantingué tertúlies culturals a casa seva entre el 1872 i el 1874 i encara fundà i dirigí les publicacions *La Revista Balear* (1872-1874) i *El Museo Balear* (1875-1877 i 1884-1888). En els seus discursos i articles periodístics en prosa exposà les seves idees regeneracionistes i defensà aferrissadament els pressupòsits de la Renaixença. Intentà que els seus contemporanis acceptassin i promoguessin l'ús culte de la llengua catalana i les seves actituds culturals tingueren una influència decisiva en autors com Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura o Tomàs Forteza i, després, en la generació de Joan Alcover i Miquel Costa i Llobera.

## ABSTRACT

Revision of the cultural activity and the ideological thought of Josep Lluís Pons i Gallarza (1823-1894), one of the most active intellectuals in Majorca between 1861 and 1894. Professor of Geography and History at the *Institut Balear*, he had a leading participation in the foundation of *Ateneu Balear* (Cultural Centre) between 1861 and 1873. He made attempts in order to have the *Jocs Florals* (Poetry Festival) of Barcelona celebrated in Palma in 1873 he maintained cultural gatherings at this home between 1872 and 1874, and even founded and directed the publications *La Revista Balear* (1872-1874) and *El Museo Balear* (1875-1877 and 1884-1888). In both his speeches and newspaper articles in prose he explained his ideas about regeneration and he furiously vindicated the budgets of the Renaissance. He strove for making his contemporaries accept and promote decisively on writers such as Bartomeu Ferrà, Gabriel Maura or Tomàs Forteza and afterwards on Joan Alcover and Miquel Costa i Llobera's generation.